

te leeren „dat de vorm zich behoort aan te passen aan den inhoud“⁹⁾.

Buiten zonde, en nu komen we tot een belangrijk punt, harmonieëren die beide. En als de Schrift van Christus zegt, dat Hij „in de gestaltenis Gods zijnde geen roef geacht heeft Gode evengeliek te zijn“, dan wordt met het hier gebezigde woord bedoeld „een gedaante of vorm-verschijning...“, waarin het wezen zich openbaart¹⁰⁾.

Maar de zonde wringt ze uiteen. En nu zijn er mensen die „een gedaante van godzaligheid“¹¹⁾ vertoonen, maar haar kracht hebben verloochend.

Door de zonde wordt het ook mogelijk, dat de gedachten en haar uitwendige verschijning in een litterair werk niet aan elkander beantwoorden. Augustinus spreekt ergens¹²⁾ over mensen die van hun uitspattingen weten te vertellen in onberispelijke taal en keurigen stijl. Een laag gehalte aan waarheid en heiligheid kan gepaard gaan met bijzondere artistieke kwaliteiten. Omgekeerd behoeft een goed Christelijk verhaal nog niet schoon te zijn. Daarvoor is noodig, dat de auteur waarheid en heiligheid in haar schoonheid heeft gezien en geobjectiveerd.

Maar bij voldoende spankracht zal een geest van bijzondere geaardheid een eigen uitingwijze uit zich doen geboren worden. Er is een tale Kanaans, er is ook een taal der Filistijnen. Er is een litteraire allure, die haar inspiratie onttrekt uit den Boos.

Reden te over om te blijven onderscheiden tusschen den geest van een werk en zijn verschijning. Om beider samenhang te bestudeeren. Grondige literatuurstudie is zonder dat niet mogelijk.

We keeren nu terug tot het schema: vorm-inhoud. Ons was gebleken, dat Kloos van een binden der litteratuur aan normen van Gods Woord, aan normen van zedelijkheid of waarheid niet wilde weten en ten slotte daarom de onderscheiding van vorm en inhoud prijs gaf.

Ook zagen we, dat in telkens wisselende betekeningsgroepering met behulp van deze termen onderscheiden werd wat inderdaad niet één was en verdiende zooveel mogelijk uiteen te worden gehouden. Met name de strekking van een litterair werk en zijn artistieke hoedanigheden. Wil men: datgene wat onder de normen valt van waarheid en heiligheid en wat een letterkundig kunstwerk méér is.

We meenen, dat deze distincties alle reden hebben van bestaan. Of de hier besproken termen daarvoor een bruikbaar instrument aan de hand doen; hangt o.i. af van de vraag, of ze met de noodige voorzichtigheid en precisie worden gehanteerd. Dikwijls zal ook precisering noodig zijn, vooral ten aanzien van het woord vorm in den laatst aangeduiden zin.

Met nog één opmerking besluiten we deze korte beschouwing. Het is op ons standpunt principieel onjuist „poëtische“ gedachten, wijl individueel, in een geheel ander vlak te brengen dan godsdienstige, zedelijke, wetenschappelijke waarheden. De Psalmen leeren het ons beter. Ook van dichtelijke uitspraken kan de objectieve zin, los van de uitdrukkingswijze, worden vastgesteld. Niet door deze af te stroopen en dan de gedachte te ontblooten, maar door die gedachte zulk een „vorm“ te geven, die meer transparant is. We zien den zin dan duidelijk, als water in een doorschijnenden glazen bol. Het glas zien we, het water er door heen, maar de grens tusschen glaswand en water ontwaren we niet.

Het recht tot onderscheiding van inhoud en vorm hangt niet aan de mogelijkheid beider ineen-grijpen geheel bloot te leggen.

Desniettemin, we herhalen het, is soberheid en nauwkeurigheid voor een vruchtdragend gebruik van deze termen onontbeerlijk. Bij gevaar voor misverstand kiezen we beter minder veelkleurige woorden.

K.

R. J. D.

9) Grosheide op Matth. 9:17.

10) Greijdanus op Philipp. 2:6 (K. V.).

11) 2 Tim. 3:5.

12) Conf. I, 18.

UIT DE SCHRIFT

De eerste roeping der Kerk ten aanzien van het koningschap in de wereld.

Ik vermaan dan vóór alle dingen, dat gedaan worden smeekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen voor alle mensen, voor koningen en allen, die in hoogheid zijn; opdat wij een stil en gerust leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbareheid.

Want dat is goed en aangenaam voor God, onzen Zaligmaker, welk wil, dat alle menschen zalig worden en tot kennis der waarheid komen.

1 Timotheüs 2:1-4.

De wereld aanbidt het koningschap.

De Kerk bidt er voor.

Zoo heeft de Kerk ook in deze dagen haar dienst der gebeden vervuld en zal dien vervullen

in de voorbede voor onze Koningin, die haar verjaardag vierde.

Door dezen dienst der gebeden oefent de Kerk het schoonst verband met den staat.

Naar apostolisch vermaan raakt immers de voorbede der Kerk niet in de eerste plaats het partikuliere leven van de koningen; het publieke gebed der Kerk wordt hier gericht op hun ambtelijk leven in den staat. De vervulling onzer bede ligt op het terrein van het volksleven. Als God ons verhoort, zullen wij een stil en gerust leven leiden.

En daarmee draagt de priesterlijke dienst der gebeden koninklijke heerlijkheid. Hij, die alle dingen regeert, wil het gebed der Kerk gebruiken om vrede te gebieden voor staat en maatschappij. Zoo ontvangt de Kerk door haar gebed voor de overheid haar eigen deel in de regeering van land en volk.

Zal ons gebed nu goed en aangenaam zijn voor God, dan moeten wij dat eigen aandeel in de regeering (vgl. Openb. 20:6c) niet willekeurig beperken. Want altijd zijn er die in de voorbede voor koningen uitsluitend aardsche zaken van tijdelijk belang willen opnemen. Het gebed voor de overheid vraagt dan alleen om uiterlijk welzijn. Het recht der menschen is dan haast de eenige eisch van het recht Gods.

Toch spreekt dit Woord Gods van breder verband. De apostel Paulus ziet de macht der overheid betrokken op de komst van Gods koninkrijk. Want Jezus Christus is van God aangesteld om de wereld naar haar einde te brengen, en in den gang der eeuwen hebben de koningen hiervoor hun heel bijzondere plaats. God heeft hen zoo hoog gesteld, opdat zij den naam van den Heere Jezus Christus zouden verhoogen. Hun aardsch koningschap moet afschaduwing zijn van het hemelsch koningschap van Christus en zoo Zijn rijk dienen. Daarom is het laatste doel van het gebed der Kerk niet een stil en gerust leven. Want zonder de vreeze des Heeren is dit nog een bron van verderf. Het gebed, dat uitgaat van de Kerk keert hier tot de Kerk weer. Wij vragen, dat de overheid — en dan naar haar eigen roeping — zal dienen het leven der Kerk in alle godzaligheid en eerbareheid.

Dat behoort ook tot een gebed, dat Gode aangenaam is. Wie de voorbede der Kerk zou beperken tot de dingen dezer wereld, bidt niet het gebed der christelijke Kerk, maar het Joodsch gebed van de synagoge. De Kerk van Christus bidt altijd om de eer van Christus ook in de regeering van land en volk.

Vandaar dat het apostolisch gebod niet blijft staan bij het ambtelijk leven van de koningen. Dit gebod tot gebed sluit ook hun persoonlijk leven in. Een vorst zal n.l. dan eerst recht in zijn regeering tot een zegen zijn, als hij niet naast of boven de Kerk gaat staan, maar in en met de Kerk begeert te leven. Er is voor leden van een koninklijk huis geen hooger eer dan geteld te worden onder de leden van het huis Gods, de Kerk van Jezus Christus. En God de Heere leert ons als Kerk die gunst voor onze overheden te vragen. Ja, omdat het bidden naar Gods Woord reeds profetie is van vervulling, voegt Hij hier gebed en dankzegging samen. Hij, die wil, dat alle menschen — ook koningen — zalig worden, geeft aan hen, die bidden naar dezen wil, op Zijn tijd de dankzegging, dat zelfs koningen tot kennis der waarheid komen.

De Kerk in ons land en rijk heeft dezer dagen met die dankzegging mogen bidden. God heeft immers in onze Koningin en in zoovele vorsten uit het Oranjehuis ons koningen willen geven, die ver boven de macht van hun aardsche heerlijkheid erkennen de macht der Kerk in de prediking van de heerlijkheid van Christus koningschap. De besten der Oranjevorsten waren zich dankbaar bewust, dat de schoonste dienst hun bewezen, was de dienst der gebeden, die de Kerk volbrengt voor den vorst en waarin volk en vorst van Nederland zich telkens weer samen beschikbaars stelden tot den dienst van God.

En daarin geeft God Zijn Kerk van heden een sterke aansporing om te volharden in het gebed, vooral met het oog op de toekomst van ons vorstenhuis. De bloei van ons koninklijk huis ligt toch niet enkel in de vervulling der verwachting, die nu reeds aan Oranje en Nederland vreugde geeft. De ware bloei van ons Oranjehuis is gebonden aan de vreugdevolle onderwerping van onze Prinses en Prins in den dienst van God, door het geloof in onzen Heere Jezus Christus.

Als wij dus blijven bidden voor ons vorstenhuis, zal bij de dankzegging de smeeking moeten komen. En in het smeekgebed der Kerk zal ook de prediking der Kerk een plaats hebben. Want in het Woord dat onder ons gepredikt wordt, geeft God ons land een zeker teeken, dat Hij ons nog niet wil verlaten. Ja ook koningen en koningskinderen kunnen van Gods gunst niet anders zeker worden dan onder de prediking der Kerk. Daar is, naar Gods bestel, de plaats waar God wil, dat koningen zalig worden en tot kennis der waarheid komen.

Goes.

v. d. V.

KERKELIJK LEVEN

De vergelijking in de gemeene-gratie-leer. (III.)

De kwestie, waarover we verleden week een en ander opmerkten, raakt dan ook duidelijk het z.g. „interim“, d.w.z. „tusschenstaat“, om met Dr. Kuyper te spreken (II, ed. 1903, bl. 394). De bedoeling van Dr. Kuyper is wel spoedig duidelijk. Hij schrijft: „Het feit, dat God de demonen niet vrij geworden liet, maar ze zoo aldoor in Zijne hand hield, dat ze... in hun verderving van ons geslacht en van onze wereld geen haarbreed verder konden gaan, dan God toestond, is oorzaak geworden, dat er thans tusschen het Paradijs en het jongste oordeel een tusschenstaat en voor ons geslacht en voor deze wereld is ingeschoven, die niet meer het Paradijs, en toch nog niet de eindtoestand is.“ „Het is“ — zoo vervolgt Dr. Kuyper — „het is deze tusschenstaat, waaruit en onze voorstelling van de Voorzienigheid Gods is geboren, en die geheel gekarakteriseerd wordt door het optreden van de „gemeene gratie“. „Iets, waaruit volgt, dat beide onafscheidelijk zijn“ (II, 394/5). „De werking der Voorzienigheid doet zich aan ons alleen onder het dubbele teeken van floek en genade, van toorn en van gratie voor.“ (395).

In dezen „tusschenstaat“, dit interim, nu ziet Dr. Kuyper de gratie der „breideling“ optreden. De breidel, die den kwaden machten aangelegd werd, ziedaar de kwestie der gemeene gratie. „Principeel opgevat wortelt... de gemeene gratie in den breidel, dien God aan de duivelen en demonen aanlegt“ (393), aldus Dr. Kuyper. Groot gewicht, ja, overheerschende betekenis, hecht hij aan dit moment. „Het uitgangspunt van de „gemeene gratie“ ligt in de heerschappij van God over den duivel en de demonen“ (394). „De macht waarmee Hij aan de demonen roering en beweging toelaat of niet toelaat bepaalt alzo de mate van zijn „gemeene gratie““ (394). „Naarmate Hij hun meer toelaat en ze worden laat, krimpt de „gemeene gratie“ in, en naar gelang Hij hen sterker inbindt en beteugelt, breidt de „gemeene gratie“ zich uit. Ja, zoo hangt de Voorzienigheid aan deze „gemeene gratie“ dat er (altoos in den subjectieven zin) bij ontstentenis der „gemeene gratie“ gansch geen Voorzienig bestel Gods openbaar zou worden“ (394).

De breidel —

„Wat achter het opkomen der zonde ligt, maakt... op ons den indruk... als had het vanzelf geloopt, en denken we ons in het Rijk der heerlijkheid, dan kunnen we ons evenmin voorstellen, dat er nog toezicht en bestuur van een Voorzienig God noodig zou zijn.“ Zoo constateert Dr. Kuyper (390). Gelukkig laat hij er duidelijk en nadrukkelijk op volgen, dat die „indruk“ en die „voorstelling“ niet juist zijn, want de voorzienigheid begint bij de schepping en kan niet meer een einde nemen (390). Maar desniettemin oordeelt Dr. Kuyper, dat „de Voorzienigheid subjectief voor ons de rol vervult van den medicijnmeester, die het kranke herstellen en levensgevaar afwenden komt“ (390). De Voorzienigheid Gods heet dan ook „geen oogenblik zonder de gemeene gratie denkbaar“ (391)... althans in onze subjectieve voorstelling (391).

Tot zoover Dr. Kuyper.

In een volgend nummer hopen we aan een en ander enkele opmerkingen vast te knopen.

K. S.

Nogmaals: terminologische moeilijkheden.

Van Ds J. M. Spier ontving ik volgend stuk met verzoek tot plaatsing:

Wanneer zal de taal duidelijk zijn?

Met groote belangstelling en waardeering las ik in „De Reformatie“ van 13 Augustus 1937 het artikel van den hoofdredacteur over „terminologische moeilijkheden“. Ik meen, dat in dit artikel zeer juiste dingen gezegd zijn, die ons waarlijk verder kunnen brengen in de hedendaagsche moeilijkheden en strijd-vragen. Doch, hoewel dit met allen nadruk voorop gaat, heeft bovengenoemd artikel mij niet heeltemal kunnen bevredigen. Daarom zij het mij vergund, terwille van de belangrijkheid van de zaak, nader te adstrueeren in welk opzicht het stuk van Prof. Schilder mij niet heeltemal bevredigen kon.

In de eerste plaats wil ik concreet aanduiden de punten, die hier positief te waardeeren zijn. Prof. Schilder maakt heel duidelijk onderscheid tusschen de wetenschappelijke taal en de taal der naïeve ervaring, d.i. de taal, waarvan ieder mensch zich bedient in het dagelijksch leven, ook de man van wetenschap, als hij niet theoretisch bezig is. Voorts brengt de schrijver sterk naar voren het sociale moment in de taal, de taal als „verkeers-middel“, waarmee de kwestie der duidelijkheid onlosmakelijk samenhangt. Toch hangt hij aan de sociale functie der taal ook weer niet alles op, omdat een groot deel van het betoog gewijd is aan de precisie, de juistheid van uitdrukking en formuleering, waarmee vooral de man van wetenschap te worstelen heeft. Aan beide normen, die der juistheid en die der duidelijkheid is de taal onderworpen, zoowel de naïeve taal als de wetenschappelijke. Wanneer nu maar de naïeve taal en de taal der wetenschap eigen, van elkaar gescheiden, wegen gaan, dan zijn de moeilijkheden niet zoo groot, dan kunnen in elk geval de terminologische kwesties van de wetenschappelijke taal op het terrein der wetenschap worden uitgevochten en het volk kan verschoond blijven van het zuchten over „duistere termen“ en „onbegrijpelijke volzinnen“. Doch de moeilijkheden worden acuut, als de taal der wetenschap op eenigerlei wijze in contact komt met de taal der naïeve ervaring, bijv. in populair-wetenschappelijke voordrachten of boeken, in de populair-

seering
onze ge
de vraag
de duid
Nu is
grepen,
van de
juistheid
weten
opzichte
duidelijk
primaire
verkeer
d.w.z. h
of zicht
taalsyn
speelt
rol.
Doch
niet ge
deze ze
en juist
schen v
naieve
de duid
juistheid
artikel
ring zie
spreken
in popul
accomo
wetensch
meen ge
beveelt
p e l i k
toelicht
bij het
bestemd
mogelijk
wordene
eenmaal

Ik ge
de socia
(ook zo
ik mijn
en dat
de sym
lijdt.

k Mag
Als v
van al

Wann
gebruik
lijkheid
mening
king w
duidelijk
is wel
de wete
maar
door ied
waar wa
Doch de
werkelijk
ander e
mij; dus
bedoelt
het norm
heeft in
dat de
spreekt,
antwoor
lijdt ool
hoorder
doelt de
Hetzel
toonen,
lijke. De
die hun
taal of
stempel
wetensch
we —
beantwo
a. we
het wete
b. is
tekenin
men dat
c. in v
gebezigd
Deze v
de juist
taal-sym
beantwo
haar soc
heid mo
niet om
En is
bepaalde
de juist
duidelijk
k Gelo
en verdi
schap er
men —
deinst v
eest in
de schau
s-Gr.

Op bove
willen ant
a. Het v
stemmig g
wing in e
debatten v
en actuali
b. Naar
lijke taal z
wordt n

EVEN

r. (III)

een en ander
g. „interim“
dr Kuyper te
eling van Dr
ift: „Het feit,
t, maar ze zoo
un verdunding
marbreed ver-
ank geworden,
t jongste oors-
geslacht en
het meer het
is. „Het is“
tusschen-
le Voorzienig-
karakteriseerd
gratie“... „Iets,
(II, 394/5).
aan ons alleen
ide, van toorn

t ziet Dr Kuy-
de breidel, die
aar de kwestie
wortelt... de
in de duivelen
Kuyper. Groot
hecht hij aan
meene gratie“
duivel en de
aan de demo-
oelant bepaalt
(394). „Naar-
n laat, krimp!
ij hen sterker
gratie“ zich
leze „gemeene
zin) bij ont-
Voorzienig

igt, maakt...
zelf gelooft,
rijkelijk, dan
r nog toezicht
dig zou zijn,
tig laat hij er
die „indruk“
de voorzienig-
eer een einde
deelt Dr Kuy-
or ons de rol
t kranke her-
390). De Voor-
blik zonder
... althans
ing (391).

een en ander

K. S.

en.

zend stuk met

lijk zijn?
leering las ik
937 het artikel
logische moei-
cel zeer juiste
verder kunnen
eden en strijd-
nadruk voorop
niet heelemaal
mij vergund,
zaak, nader te
tuk van Prof.
u kon.

aanduiden de
en zijn. Prof.
id tusschen de
le taal der
waarvan ieder
leven, ook de
oretisch bezig
ur voren het
als „verkeers-
idelijkheid on-
aan de sociale
op, omdat een
de precisieheid,
leering, waar-
p te worstelen
leid en die der
zowel de naeve
nu maar de na-
zen, van elkaar
moelijkheden
al de termino-
elijke taal op
itgevochten en
t zuchten over
te volzinmen“
als de taal der
tact komt met
populair-weten-
n de populairi-

seering van de resultaten der wetenschap, die door onze geleerden gewonnen zijn. In dat contact wordt de vraag brandend: hoe is de verhouding tusschen de duidelijkheid der taal en haar juistheid?

Nu heb ik uit het artikel van Prof. Schilder begrepen, dat hij — in de vraag naar de verhouding van de duidelijkheid en de juistheid der taal — de juistheid laat domineeren, wanneer het gaat over de wetenschappelijke taal. Dit lijkt mij in alle opzichten juist, omdat de sociale taalfunctie (de duidelijkheid dus) nooit van primair belang is. Het primaire in de taal is — afgedacht van het taalverkeer — de symbolische beteekening der gedachten, d.w.z. het uitdrukken van z'n gedachten in hoorbare of zichtbare taaltekens, in gesproken of geschreven taalsymbolen. En bij die symbolische beteekening speelt de juistheid van uitdrukking een overwegende rol.

Doch nu kom ik in de tweede plaats tot wat mij niet geheel bevredigen kan. Wanneer Prof. Schilder deze zelfde vraag, de verhouding van duidelijkheid en juistheid, beziet in het licht van het contact tusschen wetenschap en volk (wetenschappelijke taal en naieve taal), dan schijnt hij den meesten nadruk op de duidelijkheid te willen leggen ten koste van de juistheid. Dit leid ik af uit hetgeen de schrijver in het artikel zelf vertelt, dat hij in een publieke vergadering zich bedient van de uitdrukking „Gods objectieve spreken“ en daarmee er blijk van geeft, dat hij — in populair-wetenschappelijke voordracht althans — accommodatie zoekt aan termen, die, hoewel zij uit het wetenschappelijk spraakgebruik afkomstig zijn, algemeen goed zijn geworden. Ja, hij gaat nog verder, hij beveelt ditzelfde ook aan voor het wetenschappelijk taalgebruik, als hij zegt: „en het geeft meteen toelichting bij mijn persoonlijke meening, dat ieder bij het kiezen en fixeren van bepaalde termen, bestemd voor wetenschappelijk gebruik, zoo veel mogelijk dient te rekenen met het historisch geworden, en met de beteekenis, die de woorden nu eenmaal hebben, zoo ongeveer“.

Ik geloof, dat hier het accent te veel gelegd is op de sociale functie der taal, die m.i. niet primair is (ook zonder dat mijn naaste in de buurt is, tracht ik mijn gedachten in taal-symbolen uit te drukken) en dat daardoor de m.i. wel primair functie, n.l. de symbolische beteekening, de juistheid dus, schade lijdt.

Ik Mag dit nog wel even toelichten.

Als voorbeeld kies ik het woord „objectief“, waarvan al eerder sprake was.

Wanneer we dit woord uit het populaire spraakgebruik critiekloos aanvaarden terwille van de duidelijkheid in het sociale taalverkeer, dan ben ik van meening, dat allereerst aan de juistheid van uitdrukking wordt tekort gedaan en dat daarom ook de duidelijkheid tenslotte niet bereikt wordt. Want het is wel waar, dat het woord „objectief“ ook buiten de wetenschappelijke taal veelvuldig gebruikt wordt, maar het is allerminst „eindeutig“, het wordt niet door iedereen in gelijke beteekenis gebruikt. Als dat waar was, waren de moeilijkheden al gauw opgelost. Doch de één verstaat onder „objectief“ datgene, wat werkelijk bestaat; dan ben ikzelf ook „objectief“. Een ander echter verstaat er onder al datgene buiten mij; dus ikzelf ben dan niet „objectief“. Een derde bedoelt met het „objectieve“ het algemeen-geldige, dus het normatieve, waaraan ieder zich te onderwerpen heeft in z'n gedragingen, enz. Genoeg om te doen zien, dat de redenaar, die zonder meer van „objectief“ spreekt, niet kan volhouden, dat zijn voordracht beantwoordt aan de norm der precisieheid. Maar dan lijdt ook de duidelijkheid daaronder en kan de toehoorder bij zichzelf de verzuchting slaken: wat bedoelt de redenaar nu eigenlijk?

Hetzelfde zou met andere voorbeelden zijn aan te toonen, bijv. het woord „subject“, „wet“ en dergelijke. De moeilijkheid ligt m.i. vooral in die termen, die hun oorsprong hebben in de wetenschappelijke taal of die door de wetenschap als vaktermen gestempeld zijn. Voordat we zulke woorden, hetzij in de wetenschap, hetzij voor het volk gebruiken, moeten we — dunkt me — de volgende vragen stellen en beantwoorden:

a. welke beteekenissen heeft dit bepaalde woord in het wetenschappelijk taalgebruik?

b. is deze term geschikt voor de symbolische beteekening van één van die gedachten-inhouden, welke men daarin pleegt uit te drukken?

c. in welke beteekenis moet dit woord voortaan dan gebezigd worden?

Deze vragen hebben betrekking op de precisieheid, de juistheid van de beteekening onzer gedachten in taal-symbolen. Eerst dan, wanneer deze vragen zijn beantwoord, kan ook de duidelijkheid van de taal, haar sociale functie, tot z'n recht komen. De duidelijkheid moet vanuit de juistheid worden benaderd en niet omgekeerd.

En is het dan zoo erg, wanneer we een woord in bepaalde beteekenissen niet meer gebruiken, omdat de juistheid van uitdrukking dit verbiedt en ook de duidelijkheid er onder te lijden had?

Ik geloof integendeel, dat dit de taal slechts verrijken en verdiepen kan en dat het contact tusschen wetenschap en volk wezenlijk bevordert wordt, wanneer men — waar dit noodig mocht blijken — niet terugdeinst voor een reformatie van ons taalgebruik, allereerst in de wetenschap, maar ook in het spreken voor de schare.

's-Gr.

J. M. S.

Op bovenstaande opmerkingen zou ik het volgende willen antwoorden.

a. Het verblijdt ook mij, dat over en weer zoo eenstemmig gevraagd kan worden naar de rechte beschouwing in een aangelegenheid, die onder ons blijken de debatten van den laatsten tijd meer en meer beteekenis en actualiteit verkregen heeft.

b. Naar mijn stellige overtuiging kan wetenschappelijke taal zich nimmer losmaken van hetgeen bedoeld wordt met die „der naieve ervaring“. Deze laatste

„taal“ acht ook ik overigens legendarisch. Reeds om te „ervaren“ moet men „weten“, tenzij men „ondervinding“ en „ervaring“ synoniem verklaren wil. Maar de taal drukt nooit bloot „naieve“ ervaring of ondervinding uit. De interessante studie van wat — m.i. ten onrechte — taal filosofie genoemd wordt, leert dit duidelijk. En omgekeerd: ook de man-van-wetenschap, als hij theoretisch bezig is, zal nooit een taal kunnen spreken, die zich losmaakt van die der niet-wetenschappelijk sprekende „gemeente“. Hij kan het niet; hij mag het ook niet.

c. Het worstelend streven naar juistheid van uitdrukking zal daarom ook nimmer een einde kunnen nemen — aan deze zijde van den jongsten dag. Eerst in den hemel zal dit worstelen een einde nemen; maar ook daar zal dit alleen mogelijk zijn, omdat alle acte van spreken daar opgenomen is in een volkomen zich openleggen van den spreker, en zoo ook alle acte van verstaan in een ongehinderd in-zien tot in het binnenste van hem, die tot ons spreekt: een „leesbare brief van Christus“ geworden zijnde tot in der eeuwigheid. Op de vraag: „wanneer zal de taal (volkomen) duidelijk zijn?“ antwoord ik daarom: na Christus' wederkomst; niet eerder.

d. Het worstelend streven, onder c bedoeld, is derhalve op te vatten als acte van gehoorzaamheid aan God als Vader en Koning van de menschen; ook in dezen moeten wij „volmaakt“ (teleiof, bergrede) zijn, zonder ooit tot de voorgestelde volkomenheid in dit leven te kunnen geraken.

e. De moeilijkheden, waarover Ds Spier schrijft, worden z.i. acuut, „als de taal op eenigerlei wijze in contact komt met de taal der naieve ervaring, b.v. in populair-wetenschappelijke voordrachten of boeken“. M.i. evenwel zijn die moeilijkheden acuut, altijd en overal. Reeds als de denker denkt; als hij de pen op papier zet; als hij den mond opendoet, ook voor een niet-populaire voordracht. Hij is tenslotte ook als baby begonnen, en zal als „gemeene man“ sterven, ook al kijkt hij nooit „het volk“ aan. Als Kant in Frankrijk, en Bergson in Duitschland had geschreven, dan waren er heel andere boeken door hen geleverd.

f. Het staan naar juistheid is dan ook m.i. werkelijk niet uitsluitend een wetenschappelijk belang. Wie er in slaagt, een niet-juiste, onduidelijke terminologie door wetenschappelijke betoogen weg te werken, valsche dilemma's (of hun onderstellingen) te breken, zal op den duur ook den breederen volkskring daarin tot een zegen zijn. Maar als hij den strijd daartegen opent, mag hij niet meenen, op een anderen bodem te staan, te kunnen staan, dan dien, waarop hij zijn eigen weg volbrengt van de wieg tot aan het graf; hij met alle anderen mee. Een schrijver en studeerkamer kan geen lucht-kasteel worden; zelfs de stylist-stylist moet zijn palen in den grond slaan, waar de houtworm knaagt en de roest verderft, en waar de dieven doorgraven en stelen.

g. Voor het begrip der „symbolische beteekening“ ben ik in dit verband wat bang. Ik geloof, dat de taal veel meer is dan het uitdrukken van gedachten in taaltekens. Ik ben overtuigd, dat Ds Spier het daarin met me eens is. We zullen maar niet verder op de kwestie ingaan; het zou de meeste lezers vermoeien, zonder dat ze verder konden komen: hier past slechts breed vertoog; waar dit niet mogelijk is, in dit artikel zwijg ik liever over deze kwestie, die trouwens door Ds Spier niet als punt van geschil naar voren is gebracht.

h. Ik wil blijken de punten a—f dan ook niet, en nergens, de duidelijkheid accentueeren ten koste van de juistheid. Maar de juistheid mag evenmin geaccentueerd worden ten koste van de duidelijkheid. De eene moet groeien tegelijk met de andere. Een juiste term doet slechts dienst in een (ver)duidelijke(n) rede; en deze kan den overgang van onjuiste bekende naar juiste doch nog niet bekende termen nimmer sprongsgewijze doen. Ik geloof, dat het voor iedereen volstrekt onmogelijk is, vijf minuten lang te spreken zonder kronkels in de spraak. Ik geloof, dat dit onmogelijk is voor populaire, maar ook voor niet-populaire sprekers of schrijvers. Wie één paddestoel tegen den grond slaat, ontdekt er nog tien, twintig in de buurt. Dit geeft ons wel geen recht tot het quietistisch laten voortwoekeren van gifplanten in den hof der spraakmakende gemeente; zie daarover wat gezegd werd onder d, e en f. Maar het heeft ons toch veel te zeggen. Het leert ons, dat wij nimmer de duidelijkheid en juistheid van ons spreken losdenken mogen van de duidelijkheid der voorstelling en de juistheid van begrip bij wie ons hooren. Staan nu — b.v. in een beschouwing over het spreken van God tot den mensch — juiste termen iemand ter beschikking, waarvan hij echter weet, dat ze niet verstaan worden door zijn hoorders, tenzij ze breed verklaard en toegelicht worden, dan geve hij de toelichting ter bestemde plaatse en op den goeden tijd, en wachte tot zijn werk in dezen vrucht draagt. En is hij aangewezen op termen, die hijzelf uit een oogpunt van duidelijkheid wel aanvechtbaar acht, maar die hij toch noodig heeft om langs den kortsten weg verstaan te worden, dan spreke hij ook in dezen de taal van den dag (hij doet het in honderd-en-één andere gevallen toch), geve voorts zooveel verklaring en omschrijving, dat de dwaling, die aan de onjuiste termen zich vasthechten kan, daardoor bestreden wordt en de hoorder worde opgevoerd tot recht verstand.

i. Ik leg op dit saamhoorigheidsbesef te sterker nadruk, omdat „de sociale functie“ van de taal mij mischien toch nog ietwat nader aan het hart ligt, dan Ds Spier ditmaal laat merken in het geval van zichzelf. We zullen hier niet over dat woord „functie“ gaan debatteeren; dat zou te ver voeren. Ik geloof, dat

En eeuwig bruist de zee

In zomerweelde ligt daar het Noordzee-strand in al de bedrijvigheid van het badseizoen. Kleine handjes hebben de schep gehanteerd en groote handen hebben geholpen. Een berg van zand topt omhoog, een dertel vlaggetje kroont de spits. Schel klankt de kinderlach, gul bast het goed humeur der mannen mede, de vrouw glimlacht, de zon kleurt alles goud en licht. . . . Uit de verte nadert het diepe grommen van den opkomenden vloed. Met groote stappen nadert hij uit de geheimzinnige verten van de zee, die groot en wijd van ruimte is. Het menschje op het strand kantelt zijn badstoel naar den duinzoom en pakt zijn servies in de lunchmand. Wat pas nog het tooneel was van vroolijk bedrijf is nu één schuimend watervlak. De vloed egaliseert, het vlaggetje drijft doorweekt in de golven, de berg is verspoeld. Maar eeuwig bruist de zee. . . .

Amper een paar maanden duurt „het seizoen“, maar eeuwig bruist de zee. Nauwelijks een eeuw heeft de mensch het zeebad ontdekt, maar sinds duizenden jaren dondert de branding tegen de kust. Weggedoken in een badstoel luister ik kleintjes naar den machigen bas der golven en een gevoel van killen weemoed slaat om mijn hart. Als in een film glijdt het strand der wisselende eeuwen aan mijn oog voorbij. Ik zie onze heidenseche voorvaders als offer aan de goden vrouw en kind in zee drijven, ik hoor het gillen der slachtoffers. . . . maar eeuwig bruist de zee! Ik zie lijken aanspoelen en weenend opbaren, eeuw in, eeuw uit. . . . maar eeuwig bruist de zee. Ik zie dorpen en steden, aan de zee ontwoerd en weer door de baren heroverd, roem en rijkdom blinken en verzinken. . . . maar eeuwig bruist de zee. Oranje neemt aan het strand afscheid van het ondankbaar vaderland en wordt aan het strand weergehaald, ik hoor doffe zuchten, verwisseld met luide vreugdekreten. . . . maar eeuwig bruist de zee. Het heden daagt op: kinderjool, flirt, de dankbare zucht: „o, dat rust“, het serafijntje der strandzending, alles klankt dooreen in de bonte potpourri des menschelijken levens. . . . maar eeuwig bruist de zee. . . .

Welk een beeld van ons leven! Onze vacantie, die enkele weken van ontspanning, een zandhoopje weggespoeld door den vloed van den tijd! Heel ons leven, schijnbaar zoo heftig bewogen en van begeerte groot, een zandbergje! Eén moment heeft het gevlagd en toen heeft de tijd het geëgaliseerd. Het lijkt ons de dag van gisteren, dat wij met onze ouders aan het strand zaten, kijkend naar de bedreden badkoetsjes en de zedig-lange badjurken. „Niet te ver, jongens“ meenen wij te hooren en wij zeggen gehoorzaam: „nee, Moeder“ — ach, wij zijn zelf reeds vaders en onze groote kinderen zeggen medelijdend: „Wat is u overdreven bang voor ons, wij zijn toch geen kleine kinderen meer!“ Wij bezinnen ons reeds op een soort vierhoeksprogram voor ons levensrestant. Straks wordt ook ons bestaantje weggevaagd, het wapperend vaantje verformd, het zandbergje geëgaliseerd, de dagen onzer ijdelheid vliegen voorbij. . . . maar eeuwig bruist de zee!

Vaster dan de ordeningen der natuur staan echter de fundamente van het Trouw-Verbond des Heeren! Eens zal de vloed voor de laatste maal aanrollen op de kusten. Eens zal de machtige bas der golven het slotcouplet zingen van het lied der zee. Met alle bewegelijke dingen zullen zij den Raad Gods over hun creatuurlijk leven hebben uitgediend. Maar het Verbond des Vredes zal niet wankelen. Onze dood is tijdelijk, eeuwig is ons leven! In gemeenschap met Abraham, Izaak en Jakob zullen wij den Heere prijzen. Als de stem van de branding is verklonken, zal als een stem veler wateren opbruisen het lied der verlossing voor den Troon.

N. B.

Ds Spier met mij overtuigd is, dat wij ook in de taal Gods mede-arbeiders hebben te zijn, dat wij van huis uit een ambtelijke roeping en gave in dezen hebben. En deze is o.m. den naaste stichting, opbouw, te spreken. Waartoe in een gevallen wereld steeds o.m. ook dit behoort: gelijken tred met hem te houden, als hij tenminste zelf niet uit het gelid wegliep. „Ook zonder dat mijn naaste in de buurt is, tracht ik mijn gedachten in symbolen uit te drukken“, zegt Ds Spier. Maar ik weet dat nog zoo niet. Want, die „symbolen“ nu maar daargelaten: er is altijd een naaste in de buurt geweest, voordat het „uitdrukken“ kon beginnen. Voorts is die naaste niet als Marlborough: want „hij komt“ steeds „weerom“. Ik zeg dit, bewust denkende aan Adam, ook vóór de manin geschapen was. Hij had de dieren gezien en in het dierenrijk „levensgezinnen“, en hij had het paren gezien, en voorts had hij — ik weet niet hoe — met God als met zijn vriend gesproken. Ook had hij niet de taal der naieve ervaring

gesproken, doch de dieren genoemd naar hun aard. En nadat langs dezen weg het beeld van zijn naaste (de vrouw) voor den geest hem was komen te staan, vóórdat ze werkelijk er was, had hij tenslotte om haar, en kwam te ook „in de buurt”; hij had ze daar „gezien”, eer ze er was. Hij noemde ze „mannin”. Een duidelijke naam? Niet zonder exegese; want hij had dien naam wel ook reeds in zijn geest gehad, voordat de vrouw geschapen was; maar toen had daar niet meer in gelegen, dan dit ééne, dat zij bij hem zou passen. Maar later — na haar feitelijke schepping — legt hij ook dat andere element er in, dat zij uit hem genomen was; en daarop had hij niet gerekend; 't was ook nog nooit vertoond in heel de dierenwereld. Zoo beteekent de term „mannin” iets anders in de taal van vóór, dan in die van na de schepping van de vrouw; en is de eerste naamgeving onder menschen reeds bewijs, dat omschrijving en analyse een naam, een term hebben toe te lichten, teneinde zóó hem in te kunnen schakelen in 't verkeer, omdat de naaste in de buurt is, en opdat hij daar blijve, sprekende en hoorende overeenkomstig roeping en aard. Wil Adam na de schepping der vrouw contemporaine (gehoorzamende) taal spreken, dan moet hij de „symbolische beteekening” (ik neem den term nu even over), die in den naam „mannin” gegeven was, zóó als hij vóór de schepping der vrouw hem zich had ingedacht, als onvolledig zien. De termen zijn pas recht hanteerbaar in en tegelijk met het verkeer (het sociale element). Juiste termen hebben is wat anders dan juist taal spreken.

J. Inzake een woord als „objectief” (e.d.) kan men derhalve slechts elkaar tegemoet komen, als men de termen meer als zaak van levend en beweeglijk taal-verkeer leert zien. Het woord is niet „eindeutig”? O neen, zeker niet. Maar is de term „wet” het wel? De term „idee”? De term „functie”, „kring”, „zijde”, „zin”? Is „objectief” onduidelijk, en „objectfunctie” niet? Verzuichten slaken over woorden met meer dan één beteekenis kan men dagelijks; maar juist om dat te helpen voorkomen, ook bij wie hij het aanhooren der termen „wetsidee”, etc. zuchten; „wat bedoelt de rede naar nu eigenlijk?” heb ik zoo sterk op dat gemeenschapselement den nadruk gelegd.

K. Als dus Ds Spier zegt: „voordat” we die en die woorden gebruiken, moeten we eerst die en die vragen beantwoorden, dan stel ik daar tegenover mijn: „nadat” we die en die woorden gebruikt hebben, komen we tot die en die vragen. En ik meen, dat dit chronologisch juist is. De reformatie, ook van de taal, „vindt” altijd een gegeven toestand; en de reformatie zegt dan tot zichzelf, dat het historisch geworden wel niet normatief is, doch dat het wel degelijk heeft genormeerd. D.w.z. het mócht wel niet leiding geven, maar het deed het toch. Er is geschreven, en er is geschied. De duidelijkheid kan niet van uit de juistheid wor-

den benaderd, en het kan ook niet omgekeerd, maar — ze moeten beide tegelijkertijd worden gezocht temidden van de woelige grilligheden van een krom en verdraaid geslacht door den dienst van geloof, hoop en liefde. Het geïsoleerde „standpunt”, waarop ik juiste termen schep, om „vandaar” de duidelijkheid te benaderen, is fictief.

I. Op de vraag aan het slot: „is het dan zoo erg?”, behoef ik niet te antwoorden. Ik vond niets „erg”; ik heb alleen maar getracht, klachten van anderen, die het „erg” en „erger” dan vóór Assen vinden, af te wijzen, en elkaar te leeren begrijpen.

K. S.

De stichter van de Kaapkolonie.

Dr E. C. Godée Molsbergen: Jan van Riebeeck en zijn tijd. „Patria” III. — P. N. van Kampen N.V., Amsterdam, 1937.

Tegenwoordig wordt de verhouding tusschen Nederland en Zuid-Afrika weer beter dan die een tijdlang is geweest. Het verstevigd nationalisme heeft ook den band weer nauwer aangehaald, die ons met onze stamverwanten in het buitenland verbindt.

't Is al weer zoo lang geleden, dat de oorlog in Zuid-Afrika hier groote beroering veroorzaakte en vele Nederlanders er toe bracht naar Afrika te gaan om mee te strijden aan de zijde der Boeren. Slechts de ouderen welen nog te spreken van de prachtige daad onzer regeering, die een oorlogschip heenzond om den grijsen president naar ons land te halen. De jongeren kennen uit Pennings boeken de geschiedenis der haast legendarische helden uit dien oorlog.

In 1902 verloren we Zuid-Afrika als het ware voor de tweede maal. Uit de geschiedenis herinneren zich velen nog vaag, dat wij in 1815 al onze koloniën, die Engeland tijdens den Franschen tijd bezet had, terug ontvingen behalve de Kaapkolonie. En hoewel de Boeren later voornamelijk woonden in het zelfstandige Transvaal, was het contact met hen verloren, omdat er geen verbinding meer was.

In de laatste jaren, nu de dominion Zuid-Afrika zoo goed als zelfstandig is geworden, worden de oude betrekkingen weer aangeknoopt. Een gezant van Hollandse afkomst vertegenwoordigt zijn land bij ons en heeft enorm veel gedaan om de handelsbetrekkingen te verstevigen en Hollandse jongelui naar Afrika te doen emigreren.

Waarop hij, geheel en al ontsteld blijvende, een kleur kreeg.

Vervolgens, moed genomen hebbende (naar het hem toescheen) zei hij mij, dat het was de geboden Gods te volbrengen. Waarop ik hem zeide, dat ik niet vroeg, welke de vruchten des geloofs waren, doch wat geloof was: Evenwel was hij zoo geleerd, dat hij mij niets anders wist te zeggen.

(Over de beelden.)

En daarna spraken zij over de beelden: de eene zeide, dat hij alle beelden uit de kerken niet hooger achtte dan een (gebeeldhouwd) aapje, dat hij aanwees op de leuning van een bank.

De andere verzette zich daartegen, zeggende, dat hij hen hooger achtte wegens de plaats (waar zij zich bevinden). Ik zeide hen: Heeren, wilt derhalve eerst tezamen redetwisten en het eens worden en dan zullen wij over andere zaken spreken.

Want, aangezien volgens uw beweren de plaats (waar zij zich bevinden) de beelden van meer waarde maakt, dan moet men dit aapje van die bank afsnijden en het naar de kerk brengen en dan zal het dus van evenveel waarde zijn als (de beelden) die zich daar bevinden.

(Over het avondmaal en de sacramenten.)

Andere soortgelijke vertoogen werden nog gehouden, maar aangezien zij zoo onzinnig zijn, dat zij niet de moeite waard zijn hen weer te geven, onthoud ik mij er van er meer over te schrijven, ten einde u een ander twistgesprek te doen hooren dat dadelijk daarna mij werd aangeboden.

Dit bestond daaruit, dat de Heer de Tramery, kapitein, tot mij kwam, vergezeld van vijf à zes soldaten en een priester (die door zijn gebaren en zijn houding genoegzaam te kennen gaf, dat hij dronken was en dat hij meer gedronken had dan goed voor hem was): en vervolgens stelden zij mij verschillende vragen, vooreerst, en onder anderen, spraken zij over het Avondmaal. Waarop ik de gelegenheid waarnam hen te vragen wat een sacrament is.

Al degenen, die vóór mijn vraag maar raak praatten als papegaaijen, zwegen plotseling botweg, daardoor wél te kennen gevende, dat zij uit hun rol vielen. Alsdan, dien eerbiedwaardigen priester ziende, zeide ik: Daar is een man der kerk, zijn ambt bestaat uit het toedienen der sacramenten, hij zal ons wel zeggen, wat dat is. Hij antwoordde zonder aarzelen, dat dit een geheimenis was, onbekend aan God en aan de men-

Hoewel de bewoners van Z.-Afrika, door hun eigen taal zoowel in school als in de kerk te gebruiken, verder van ons af zijn komen te staan, wordt de stamverwantschap nog wel zoo gevoeld, dat er hernieuwde belangstelling is gekomen voor het land en zijn volk.

De tragische ondergang van de republiek, door den rijkdom aan goud en diamanten in den bodem, is ieder bekend. De langzame opkomst van de armoedige, geldverslindende Kaapkolonie is minder bekend. Het is daarom goed gezien van den redacteur der „Patria”-serie, een der deeltjes te wijden aan den stichter van de Kaapkolonie, Jan van Riebeeck.

De titel belooft meer dan een biografie van dezen flinken Hollander, daar ook zijn tijd beschreven zal worden, en een stuk zeventiende eeuwsch Oost-Indië. Deze laatste toevoeging is van belang. Niet om de Kaap gaat het allereerst, maar om Indië.

Heel goed laat de schrijver uitkomen, door het levensverhaal van Jan van Riebeeck, dat de Oost-Indische Compagnie een handelsonderneming was, die in de eerste plaats uit was op geldverdiene. Daarom zocht zij vooral die streken op, waar de meeste winsten te behalen schenen.

Wanneer de jonge onderchirurgijn in 1640 in Batavia aankomt, wordt hij spoedig zoo door de grootsche opvatting der Compagnie aangegrepen, dat hij zijn medisch baantje er aan geeft en in dienst treedt bij de Algemeene Secretarie te Batavia. Zijn ijver en plichtsgevoel vestigen spoedig zoo de aandacht op den jongen man, dat hij hooger op gaat klimmen en uitgezonden wordt naar de buitengewesten.

Tamelijk beknopt, maar toch zeer overzichtelijk en duidelijk zet de deskundige schrijver uiteen de wijze van optreden der Compagnie tegenover de toenmaals nog onafhankelijke Indische vorsten. Omdat Van Riebeeck in zooveel streken is geweest, krijgt de lezer een goed beeld van Indië in de 17e eeuw. Atjeh, dat ons later zoo de handen vol zou geven, was het eerste land, dat de jonge secretaris bezocht.

Uitvoeriger en interessanter nog wordt beschreven de handel op Japan en China, die groote winsten afwierp, niet alleen voor de Compagnie, die alleen van alle blanken het recht had met Japan te handelen van uit Deshima, 't kunstmatig gevormde eilandje aan de Japansche kust, maar ook voor haar dienaren, die met verboden privé-handel dikwijls een aardigen duit verdienden. Dat de Compagnie dezen particulieren handel zooveel mogelijk tegenging en straffe, is licht te begrijpen, en het is dan ook wegens verdenking daarvan, dat na enkele jaren de koopman Van Riebeeck terugge-

schen. Ik hoorde het niet goed; maar eenigen van hen, die dicht bij hem stonden, zeiden mij, dat hij zulks geantwoord had.

En dat was voorwaar wél een liturgisch antwoord even waardig als zijn priesterschap, en ik was beschaamd over zulk een grove ezelachtigheid. Dan brachten zij in dit twistgesprek dikwijls naar voren het „hoc est enim corpus meum”. Maar ik zeide hen dat wij deze woorden moeten verstaan gelijk de oudste kerkdoctoren hen hebben uitgelegd. En onder de andere Doctoren stelde ik Sint Augustinus voorop, die zegt: De Heere heeft geen enkele moeilijkheid geschapen door te zeggen „Dit is Mijn lichaam” toen Hij het kenteeken van Zijn lichaam gaf.¹⁾

Ziedaar, zeide ik, hoe deze goede en getrouwe Doctor deze aangelegenheid oplost, welke heden ten dage zooveel wordt besproken. Toen zij dit antwoord hadden gehoord, dat het insluiten van het lichaam van Jezus Christus in een ouwel tusschen twee wafelijzers gebakken²⁾ niet begunstigde, begonnen zij te zeggen (als bij wijze van uitroep) Het teeken? het teeken?

Zeker, zeide ik, het teeken; want zóó spreekt Sint Augustinus. Ziet of gij de uitlegging, welke hij geeft, wilt volgen. Alsdan drong zich de priester (welke de edellieden hadden doen terugwijken, omdat hij alles bedierf) opnieuw door het heele gezelschap heen en merkte over de uitspraak van den heiligen Augustinus op: Er volgt verder, zeide hij, op deze zelfde plaats: „Est vera caro Christi.”³⁾ De domheid van dezen priester verwonderde mij nog meer toen hij zulk een wanhopige onbeschaamdheid ten toon spreidde, zoodanig, dat ik hem zeide, dat zulks niet in Sint Augustinus stond: en dat hij zulk een heldere uitspraak niet moest vertroebelen, en dat zulks niet overeenstemde met wat hij (ken)teeken noemt: overigens dat hij zulks moest trachten wijs te maken aan kleine kinderen en niet aan mij.

Dan, nadat ik hen gezegd had, dat ik mij aanbod aan te toonen door de boeken van den Paus zelve, dat de Pauselijke leer valsch is: gingen zij heen, mij zeggende, dat ik mij over heel wat beroemde, en dat de predikanten van Doornik nooit hadden durven disputeeren tegen hen die zich aanboden.

Waarop ik hen zeide, dat men de proef moest nemen met dat, waarop ik mij beroemde, en dat ik meer begeerde te disputeeren, dan te eten en te drinken.

De eerwaardige priester zeide, toen hij vertrok, dat ik een brandstapel noodig had om een twist-

roepen v
„Heeren”

Op der
met de
breukelin
king wer
Iemand v
te gaan,
aangenom
ting daar
schepen
vleesch z
Van Rieb
tastische
gebeurte
wal zelt
Uitvoer
werke de
Kaap bes
ciele do
menschen
Uitmun
tusschen
en besch
lijkheden
De vroe
heusch l
lier van
gen en
hen bezi
standhou
dooriaste
leeft nog
De laa
boek bes
beek in
verkrege
spraak m
in verget
een Chine
kwam, de
Afrika ve
steld en
Kaapkol
Dit boe
feiten te
werk van
beschrijft
stellen in
Het is ee
Gr.

gesprek
zeide, toe
diger wa

(Bezo
En ziel
Ren, verg
zij den g
gemaakt
Guy, ik l
drinken:
was, dat
zeide ik,
geweten
en drinke
die mij k
ketenen e
dat zij m
zulk een
er door
er mij in
hen kostl
lammerer
immers z
neer ik l
schijnt h
instrumer
het gevolg
maar van
handeld

De ede
had dat i
godsdien
woordde,
tekst het
de leer d
voor dan
gens mijn
de misbr
zielen ten
zekere h
wij ze h
keeren in
evenveel
Ik den l
liek”⁴⁾ h
haar tijd

(Over
Er was
over het
hetgeen
en over

POPULAIR-WETEN - SCHADDELUKE SCHEISEN

Uit het Martyrium van Guldo de Brès.

II.

(Dit gedeelte begint met het verhaal van zijn aankomst te Doornik en de eerste twistgesprekken.)

Daar aangekomen zijnde werden wij van elkaar gescheiden en met zware ketenen beladen. In zulk een toestand werd ik bezocht door een groot aantal voorname heeren en gehuwde zoowel als ongetrouwde dames, dewelke (naar zij zeiden) ten zeerste verlangd hadden mij te zien, omdat zij hadden hooren spreken over Guy de Brès en hem nooit hadden kunnen aanschouwen.¹⁾

Sommigen dreven den spot met mij, anderen voegden mij beleedigingen toe, weer anderen hadden medelijden en medegevoel, en verscheidenen wilden een dispuut aangaan: maar wanneer zij vastgezet waren zeiden zij: Wij zijn geen Theologen. De Commissarissen gaven mij toe, dat men zeker geen Heiligen moet aanbidden, noch de Maagd Maria, maar alleen maar één God. Wien ik dan zeide: Zij derhalve, die hen aanbidden, dwalen. Hierop antwoordden zij, dat men wel kan bidden en de Heiligen aanroepen. Waarop ik wederom antwoordde, dat de étymologie van het woord „Adoratio” beteekent: een gebed richten tot iemand, en dat als men de Maagd niet moet aanbidden, noch de Heiligen, volgens hun zeggen, dat men dan ook niet tot hen bidden moet, want dat is éénzelfde zaak.

Ziedaar, mijn broeders, hoe de onwetenden en de blinden elkaar tegenspreken, daar zij niet zeker zijn van wat zij gelooven, en alleenlijk vervuld van een ijdel gepraat om de kleine kinderen bang te maken.

(Over het geloof.)

En ziet, toen de aanval van dit spiegelgevecht geëindigd was, kwamen er twee anderen, van welke de eene zeide, dat hij evengoed zou preeken als een dienaar des Woords, indien hij er zich de moeite toe wilde geven: op die manier bazelde hij veel, en heel dwaas. Toen ik dat zag en hoorde, zeide ik hem: Mijnheer, ik zie wel, dat gij heel geleerd zijt: daarom vraag ik u: zoudt ge mij wel willen zeggen wat geloof is?